

JÄMSTÄLLDHET BLAND UNGDOMAR I SKOLMILJÖ. Metodologiska möjligheter och utmaningar.

www.jamstallt.se

Anna B Carlsdotter

Magisteruppsats V-2011, 15 hp

Centrum för genusstudier, Lunds Universitet

Handledare: Kristina Sjögren, **Examinator:** Helle Rydström

Tack till er alla.

Mitt allra största tack går till de fyra elever som engagerat ställde upp och delade med sig av sina tankar och erfarenheter vilket gjorde mig lite klokare. Jag sänder givetvis även ett stort tack till alla de elever som lät mig ta del av deras skoldagar, tack för att jag fick följa er i skolan. Tack vill jag även rikta till den aktuella skolledningen och de lärare som tillåtit mig störa deras undervisning och ett extra tack går till min kontaktperson. Tacksam är jag också över min handledare Kristina Sjögren på Centrum för Genusstudier i Lund som kunde se struktur när jag inte själv kunde göra det och som fick mig att se nya möjligheter när studien abrupt ändrade riktning. Sist vill jag tacka berörda på Centrum för att de möjliggjorde för en skriftlig opponering eftersom att jag numera bor utomlands, tack.

N&P, maintenant le temps nous allons faire des câlins et jouer, Je t'aime.

Anna

ABSTRAKT

Denna studie bygger på slutbetänkandet av den statliga utredningen "*Flickor, pojkar och individer- om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan*" (SOU: 2010:99) I detta slutbetänkande som publicerades i januari 2011 uttalas ett behov av praktiska arbetsmetoder för jämställdhetsarbete bland ungdomar. Denna studie vill lyfta möjligheterna ur ett barn/ungdomsperspektiv och möta de behov som slutbetänkandet från DEJA belyser. Den drivs av en önskan att i slutänden ha en arbetsmodell som kan minska avståndet mellan den akademiska vetenskapen och en praktisk kunskapsprocess genom att tillsammans med elever jobba fram en modell för jämställdhetsarbete i skolan. Med hjälp av observation har 15-åriga elever iakttagits i klassrummet men främst i skolans osynliga arena med fokus på att skapa en förståelse av ett elevperspektiv som är denna studies ansats. Studien prövar och ser möjligheterna och indikerar att aktionsforskning är ett sätt att arbeta med jämställdhetsfrågor i skolmiljö.

NYCKELORD: Aktionsforskning, elever, grundad teori, jämställdhet, metod, observation, skola, utmaningar

ABSTACT

This study is based on the final report of the state investigation "Girls, boys, and individuals-on the importance of equal opportunities for knowledge and development in schools" (SOU: 2010:99) In this final report, published in January 2011 pronounced a need for practical methods for promoting gender equality among adolescents. This study wants to highlight the possibilities of a child / youth perspective and meet the needs of the final report of DEJA highlights. It is driven by a desire to ultimately have a working model that can help bridge the gap between academic science and a practical knowledge process by engaging with students to work out a model for gender equality in schools. By means of observation, 15-year-old pupils observed in the classroom but mostly invisible in the school arena with a focus on creating an understanding of a student perspective of this study approach. The study examines and sees the possibilities and indicates that action research is a way of working with gender issues in school settings.

KEYWORDS

Action research, students, grounded theory, gender, methodology, observation, school, challenges gender issues in school settings

DISPOSITION

1.	INLEDNING	7
	1:1 PROBLEMFÖRMULERING	8
	1:2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	9
	1:3 AVGRÄNSNINGAR	9
	1:4 DISPOSITION	10
	1:5 CENTRALA BEGREPP OCH AKTUELL FORSKNING	10
	1:5;1 JÄMSTÄLLDHET I SKOLAN	10
	1:5;2 AKTUELL FORSKNING	11
2.	VETENSKAPLIG GRUND OCH METOD	13
	2:1 EPISTEMOLOGISKA UTGÅNGSPUNKTER	13
	2:2 GRUNDAD TEORI	14
	2:3 OBSERVATION	16
	2:4 AKTIONSFORSKNING	17
	2.5 URVAL	19
	2.6 FORSKNINGSETISKA ÖVERVÄGANDEN	19
3.	TEORETISKT RAMVERK	20
	3:1 GENUSTEORI	21
	3:1;1 YVONNE HIRDMAN	21
	3:1;2 REAWYN CONNELL	22
	3:2 MASKULINITETSTEORI	23
	3:3 QUEERTEORI	23
	3:3;1 HETERONORMATIVITET	24
	3:3;2 JUDITH BUTLER	25
	3:4 DOROTHY SMITH	25
4.	OBSERVATION DISKUSSION	25
	4:1 MATERIALINSAMLING	26
	4:2 MATERIALREDOVISNING OCH ANALYS	26
	4:2,1 KATEGORI GENUS	27
	4:2,2 KATEGORI SPRÅK	28
	4:2,3 KATEGORI SEXUALITET	30
5.	AKTIONSFORSKNING DISKUSSION	30
	5:1 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	31
	5:2 AKTION 1	31
	5:3 REDOVISNING/ANALYS	34

5:4	FÖRSLAG PÅ FRAMTIDA AKTIONER	35
6.	RESULTAT	35
6:1	METODKRITIK	35
6:2	INSIDE/OUTSIDE PERSPEKTIV	36
6:3	PEDAGOGISKA REDSKAP	37
6:4	FRAMTIDA FORSKNINGS FÖRSLAG	38
7.	SLUTORD	39
8.	REFERENSER	41

BILAGOR

Bilaga 1.	<i>Information till övrig personal på skolan</i>	44
Bilaga 2.	<i>Information till vårdnadshavare – årskurs 9</i>	45
Bilaga 3.	<i>Medgivande för deltagande inför aktioner</i>	46
Bilaga 4.	<i>Inför filmvisning/Aktion1</i>	47

BILDER

Figur 1.	<i>Relationen Data – Teori i Grounded Theory.</i>	14
Figur 2.	<i>Skapande av kategorier, egenskaper och begrepp</i>	15
Figur 3.	<i>Aktionsforsknings modell för genomförande, observation, planering, aktiongenomförande och reflektion.</i>	18

---

1. INLEDNING

Mellan 2007-2010 tillförde riksdag och regering medel för 1,6 miljarder kronor i en särskild jämställdhetsatsning. (SOU 2010:99) I denna satsning fanns även uppdraget att utifrån skolans värdegrund lyfta fram och utveckla kunskap om jämställdhet i skolan. (Prop. 2009, 10:1) Den 15 januari 2011 kom slutbetänkandet av Delegationen för jämställdhetsarbete i skolan som fick uppdraget att utvärdera denna satsning. (DEJA, SOU 2010:99) I den framgår det att skolan, trots satsningar, fortfarande har många områden att arbeta med för att nå skolans uppdrag. Flera av de åtgärder och resurser som gjorts har riktat sig till att höja pedagoger och annan skolpersonals kunskapsnivå kring jämställdhet, på vuxnas premisser (SOU 2010:99, s185, s214-215). Jämställdhetsarbetet i skolan påbörjades 1969 (Lgr 69) då uppdraget var att aktivt motverka traditionella könsroller och problematiken kvarstår år 2011 trots skollag, diskrimineringslag och läroplaner. Flickor och pojkar får inte samma förutsättningar att lära sig och trivas i skolan trots alla satsningar som gjort på senare år. I denna studie vänder jag mig till elever och har valt att studera 15-åringar då det är en ålder viktig för identitetsutveckling, en period då de provar på olika sätt att vara och försöker skapa sin egen identitet. Denna tid är därmed känslig för påverkan både från samhälle, vuxna och andra elever och även en viktig tid att få tänka och diskutera om jämställdhetsfrågor enligt mig. Skolan tar stor plats i tonåringars liv då de tillbringar mycket tid där vilket därmed gör skolan till en given plats att utföra forskning på 15-åringar. I grundskolan gör flickor och pojkar också de väldiskuterade könssegregerade val till gymnasieskolans olika program som belysts i forskning på senare år (SOU, 2010:99, s89-109). Det visar att denna åldersgrupp gör framtida, oerhört viktiga val och jag anser att det är viktigt att höja högstadielärares kunskap kring jämställdhet så att de kan ta med det perspektivet i sina val. Skolan är också en plats där normer och värderingar formas, produceras och reproduceras genus som resulterar i att vår uppfattning och förväntningar på tjejer och killar som finns utifrån kön återskapas, av personal och mellan elever. Mitt intresse är att ur ett genusperspektiv med jämställdhet i grundtanken, försöka förstå hur relationer kan se ut mellan elever och därmed skaffa mig kunskap om gruppen som ger mig en möjlighet att hitta en möjlig ingång för fortsatt jämställdhetsarbete i skolmiljö.

1:1 BAKGRUND/ PROBLEMFORMULERING

Den svenska skolans uppdrag beskrivs i läroplaner och lagar där skolan ska främja jämställdhet mellan könen, (Skollagen 1 kap, 2§) att skolan har ett ansvar att motverka traditionella mönster (Lpo-94, kap1) och i diskrimineringslagen framgår det att skolan aktivt ska främjas lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, etniska tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning (2008:567). Det offentliga skolväsendet i Sverige regleras således av de läroplaner, nationella mål och riktlinjer som riksdag och regering fastställer. De skolpolitiska dokumenten definierar den politiskt beslutande utgångspunkten i förhållande till genus och jämställdhetsarbete vilket innebär att skolan, enligt lag, aktivt och medvetet ska följa de politiskt definierade genusmålen. I granskningen av de satsningar som gjorts de senaste åren framgår det att lite intresse har riktats till ungdomars tankar och erfarenheter om jämställdhet. Likaså på den osynliga kommunikationsarenan såsom utanför klassrummet, i matsalen, på skolgården och i korridoren uppstår maktpositioner och makthierarkier (SOU 2010:99 s.58pp, Bondestam, 2010). Det innebär att det efterlyses och saknas ett barn och ungdomsperspektiv på och tankar om jämställdhet (Andersson, 2010). Ungdomar är en viktig grupp i samhället, de är unga medborgare med rättigheter och skyldigheter. De är individer med erfarenheter som är viktiga och av den anledningen är det viktigt att ungas förutsättningar kontinuerligt följs upp och blir belysta (Ungdomsstyrelsen, 2007:6). I dagens svenska samhälle finns det många skrivna rader officiellt om jämställdhetsideologi, lagar och regler är könsneutrala men trots det finns ändå könsegrering kvar i praktiken. Att inte ta in ungdomars erfarenheter och perspektiv och i princip enbart satsa på att höja vuxna och skolpersonals kunskapsbank kring jämställdhet tror jag inte är rätt sätt att gå tillväga om målet är en samhällsförändring. Denna studie vill lyfta möjligheterna i ett barn/ungdomsperspektiv och möta de behov som slutbetänkandet från DEJA belyser och minska avståndet mellan den akademiska vetenskapen och en praktisk kunskapsprocess genom att tillsammans med elever jobba fram en arbetsmodell för jämställdhetsarbete i skolan (SOU 2010:99 s21pp).

1:2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Syftet med denna studie är att genom observation försöka förstå elevernas vardag och den kommunikation som sker mellan elever för att sedan tillsammans med aktörerna arbeta med målsättningen att få fram en arbetsmodell ut ett elevperspektiv för jämställdhetsarbete bland ungdomar. För att göra detta utgår jag från frågeställningen:

Hur kan man arbeta med ungdomar i skolmiljö för att synliggöra ojämlikheter mellan flickor och pojkar?

1:3 AVGRÄNSNINGAR

Denna studie är utförd på en grundskola i en universitetsstad i Sverige med en upptagning som spänner jämt över såväl klass som etnicitet. Det är sammanlagt 44 elever som observerats under 5 dagar i olika delar av skolans utrymme. Således har observation skett i klassrummen men främst på raster, i matsal och korridorer där elever interagera med varandra utan skolans vakande ögon. I aktionsansatsen är det en grupp på fyra elever, 2 killar och 2 tjejer, som är representativa för klassen utifrån kön och etnicitet som deltar. Klass och etnicitet är närvarande i observationerna men är inte framträdande på samma sätt som genus, ålder och makt, vilka är de aspekter jag diskuterar i denna uppsats. Jag motiverar mitt val att utföra studien i en klass på en skola med att hänvisa till Ann-Sofie Holm som i sin avhandling synliggör lokala konstruktioner av maskulinitet (Holm, 2008). Mina egna erfarenheter som pedagog i grundskolan visar samma tendenser, att de finns lokala varianter av jämställdhetsproblematik på olika skolor som gör att jag senare kommer argumentera för att det bör ske en observation på varje skola inför planerade aktioner eller omfattande observationer på många skolor för att eventuellt kunna urskilja generella kategorier. Av den anledningen ser jag svårigheten i att dra slutsatser både inom men framförallt utom Sverige och kommer därför enbart att fokusera på en svensk kontext. Trots internationella mål för jämställdhet kan det vara stora skillnader mellan studier i en svensk kontext och andra då både kultur och politiska åtgärder/möjligheter/prioriteringar skiljer sig åt i världen.

1:4 DISPOSITION

Resultatet i denna studie är uppdelad i olika delar där en del fokuserar på observationsstudien som utförts med grounded theory/grundad teori och analys av de kategorier som blev synliga under detta arbete. En annan del beskriver aktionsforskningens planering, genomförande och analys. I den sista delen analyserar jag problematik utifrån en metodologisk vetenskapskritik. För att ge en överblick av studiens upplägg och genomförande kommer jag härnedan presentera begrepp och aktuell forskning med fokus på tidigare forskning i skolmiljö som rör jämställdhet och pedagogik. Kapitel 2 innehåller viktiga utgångspunkter för denna studie avseende metodologi och metod. Den teori som jag funnit relevant och applicerbar på studien finns i kapitel 3, i kapitel 4 redogörs för observationsstudien med insamling, resultat och analys. Kapitel 5 innehåller planering, genomförande, resultat och analys av den aktionsforskning som genomfördes i denna studie. Därefter följer en diskussion kring etiska aspekter, dilemman och problem som varit aktuella under arbetet, dessa återfinns i kapitel 7. Avslutningsvis i kapitel 8 presenteras slutord med förslag på fortsättning av detta påbörjade arbete.

1:5 CENTRALA BEGREPP & AKTUELL FORSKNING

I detta kapitel vill jag placera uppsatsen i det vetenskapliga fältet av tidigare forskning utförd på ungdomar, skolmiljö och pedagogik med elevinflytande samt förtydliga min förståelse och användning av begrepp, centrala i denna studie.

1:5;1 JÄMSTÄLLDHET

Jämställdhet kan vara helt olika saker beroende på vilket perspektiv man har. Denna studie kommer använda sig av de utgångspunkter och definitioner av jämställdhet som används av regering och riksdag i sitt utformande av jämställdhet som skolpolitiskt mål. Jämställdhet definieras som ”samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter för flickor/kvinnor och pojkar/män”. En annan utgångspunkt är riksdagens jämställdhetspolitiska mål: ”Jämställdhet innebär att kvinnor och män skall ha samma makt att forma samhället och sina egna liv” Detta begrepp används av regeringen för att forma skolans uppdrag och återfinns i skollagen (2010:800), läroplanen (Lpo94) och diskrimineringslagen vilket gör begreppet centralt med tanke

på studiens syfte och upplägg (SOU 2010:99, Bilaga 5). Jämställdhetsbegreppet i skolan kan sammanfattningsvis sägas innebära att skolans värdegrund ska präglas av rättvisa, demokratiska värderingar och maktbalans mellan flickor och pojkar, tjejer och killar. Syftet är att motverka förtryck mellan grupper och individer baserat på kön samt motverka att normer kring kön begränsar tjejers och killars lärande och utveckling. Jämställdhet i skolan lägger en grund för skolan att uppnå både sitt värdegrundsuppdrag och sitt kunskapsuppdrag.

1:5;2 AKTUELL FORSKNING

Skolan tillhör barns och ungdomars vardagsarena där de tillbringar mesta delen av dagen, och utgör därmed stort inflytande i deras liv. Av den anledningen är skolan en given forskningsmiljö när man studerar barn och ungdomars vardag vilket också är tydligt genom all den forskning som är utförd i skolmiljön oavsett om det är genus, etnicitet, heteronormativitet, eller klass som studeras. (Ambjörnsson, 2004, Grewin, 2001, Martinsson, 2008, mfl) År 2004 kom Fanny Ambjörnssons avhandling ” *I en klass för sig – Genus, klass och sexualitet bland gymnasieelever*” som fick mycket uppmärksamhet i både forskningssammanhang och media (Ambjörnsson, 2004). Avhandling fokuserar på vad klass har för betydelse för skapandet av normer när det gäller kön och sexualitet. Hon har jämfört två skolklasser på olika gymnasieprogram i deras skapande och upprätthållande av identitet för att göra sig en bild av vad det innebär att vara ung i dagens samhälle, Ambjörnssons arbete är en stor inspirationskälla då hennes forskning har många likheter med min såsom metodval och observationsmiljö. Ann-Sofie Holm studerar i sin avhandling *Relationer i skolan* (Holm, 2008) feminiteter och maskuliniteter i årskurs 9. Denna studie är baserad på observation och intervjuer i två nionde klasser i två svenska orter, en mindre och en större stad. Utgångspunkten för avhandlingen är ett intresse för ur kön konstrueras i relation till lärare, kamrater och skolans normer. Holms syfte är att genom intervjuer och observationer studera hur feminiteter respektive maskuliniteter framträder i de olika skolorna. Hennes teoretiska utgångspunkt är framförallt Connells maskulinitets teori vilken hon utvidgar genom sitt användande av den tillsammans med feminiteter, Resultatet som framträder är att det övergripande och till stor del var samma normer som uttrycktes för både tjejer och killar, i alla fall gällande popularitet och status. Holm pekar i detta avseende också mot betoning av likhet mellan könen istället för skillnader. Maskulinitet och femininitet är här inte en fråga om skilda könsdomäner

utan om en förskjutning. Dock finner Holm att man på skolorna befäster maskulinitet som norm. Det finns också en lokal variant mellan ”könsskapande” på de olika skolorna som hon direkt kopplar till de lokala villkoren på respektive skola (Holm, 2008). I rapporten *Man vill ju vara som alla andra* (Göransson, 2008) redovisas elevers tankar om vad som är betydelsefullt för att utveckla en inkluderande skolverksamhet med känsla av delaktighet (Göransson, 2008). Denna forskning har bedrivits med hjälp av fokusgrupper med inriktning på begreppet inkludering. Analyserna visar att delaktighet är en komplex process som inte kan beskrivas med enstaka eller generella kriterier. Några av de faktorer som lyfts fram angående delaktighet är betydelsen av god stämning, samverkan och samarbete. Det är få studier som studerar det verkliga samspelet i naturliga skolmiljöer och forskning om samspel och kamratrelationer handlar företrädesvis om förskolan (Ibid) Gunvor Selberg (1999) fokuserar i sin avhandling *Elevinflytande i lärandet* på att undersöka vad som händer när elever har inflytande i sitt eget lärande (Selberg, 1999). Motivationen, aktiviteten och dialog har stor betydelse för kunskapsinhämtning och ju mer inflytande eleverna får, desto högre kvalitet uppnår de i lärandet. Resultatet i hennes forskning visar att eleverna ofta upplever sig som maktlösa då de till en mycket liten del kan påverka undervisningens innehåll och arbetssätt. I Mel Ainscows (1999; 2000) studier redogör han för vikten av att pedagogen utgår från elevernas befintliga kunnande för att få dem intresserade av och motiverade inför ny kunskap. Att skapa sammanhang genom att ställa frågor som anknyter till de vardagliga upplevelserna i elevernas liv gör det lättare att fördjupa deras tänkande och utöka deras ordförråd och därmed förbättra deras lärande (Ainscow, 1999). Eva Forsberg (2000) fastslår i sin avhandling *Elevinflytandets många ansikten* att antalet vetenskapliga artiklar, rapporter och avhandlingar kring elevinflytande är dock ganska få och ofta fokuserar på bristerna som finns, istället för att syna möjligheterna (Forsberg). Hennes studie visar att både skolor och kommuner tycker att elevinflytande är viktigt, men att omvandla intentionerna till att det verkligen fungerar i praktiken är inte lätt. Denna studie lutar sig på grundtanken att elevens deltagande och engagemang utmynnar i kunskap och lärande vilket är tanken i användandet av aktionsteori som ett pedagogiskt verktyg. Det visar att det finns mycket forskning utförd på ungdomar som grupp, i skolmiljö och pedagogik med elevinflytande men det finns inte mycket forskning utförd på ungdomar på den osynliga arenan vilket denna studie bland annat bidrar med.

2. VETENSKAPLIG GRUND OCH METOD

Inspirerad av feministiska tänkare och ett socialkonstruktivistiskt perspektiv har denna uppsats en kvalitativ ansats eftersom att det handlar om att tolka och beskriva ungdomars subjektiva upplevelser men även att med hjälp av aktionsforskning nå förändring. I följande avsnitt presenterar jag det metodologiska tillvägagångssätt och de metoder som används i uppsatsen. Jag kommer även att diskutera de metodologiska överväganden som blivit gjorda under arbetets gång.

2:1 EPISTEMOLOGISKA UTGÅNGSPUNKTER

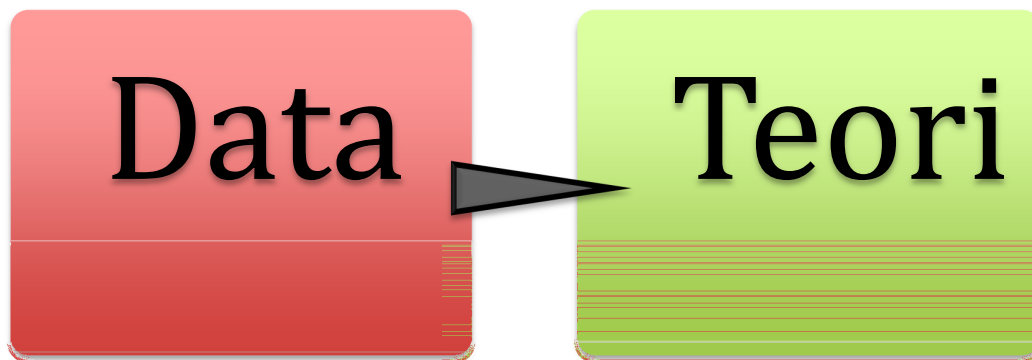
Feministiska teoretiker och forskare har diskuterat kunskaps- och vetenskapsfrågor mycket länge. Att forskningsresultatet inte kan separeras från forskningsprocessen och forskaren, är de flesta eniga i, oavsett feministisk ståndpunkt. Enligt Donna Haraway (1988) kan vi aldrig se vetenskap utifrån, den forskning som påstår sig vara objektiv döljer enbart forskarens position i förhållande till fältet vilket varit till fördel för den vita mannens dominans inom akademien. Istället förespråkar hon en situerad kunskap där forskaren medvetandegör sin egen position. (Haraway, 1988:583) Den egna positionen som forskare kan därför inte ses som objektiv i kunskapsprocessen utan som ett aktivt subjekt (Harding, 1986). Därför bör denna forskningsindikation ses som färgad av den sociala kontext som den är producerad i (Letherby, 2003). Mina erfarenheter inom skolan, tidigare arbete som pedagog, som elev och som kvinna har givetvis färgat mig i min roll som forskare. Denna feministiska vetenskapskritik har hela tiden varit närvarande på så sätt att jag som forskare ständigt funderat över min egen subjektivitet och reflekterat över de konsekvenser detta kan medföra forskningsprocessen, kunskapsspråket och resultatet. Med dessa tankar tolkades det insamlade materialet i försök att producera en så "säker" och generaliserbar kunskap som möjligt. Det innebar att jag som forskare ständigt ifrågasatte och reflekterade över min positionering i förhållande till mitt ansvar över de kunskapsanspråk som jag producerar. Valet av metod ska vara kopplat till det som ska undersökas och vilken kunskap som ska utvecklas. I mitt fall ville jag vara öppen för att se och lära genom aktörernas samtal och ageranden för att med hjälp av den kunskapen hitta en arbetsmodell applicerbar på ungdomar och synliggörande av jämställdhetsproblematiken. Mitt intresse är dels att förstå de sociala processer som

skapas mellan ungdomar och vad som påverkar dem, med målsättningen att skapa en förståelse kring den aktuella skolklassens miljö och elevernas interagerande. Med det som utgångspunkt blev valet av metod grounded theory, observation och aktionsforskning de metoder som lämpar sig för studier av sociala processer (Glaser, 1978). Denna ansats anser jag kunna ge förståelse genom att synliggöra de sociala processer som aktörerna, utifrån intersubjektiva erfarenheter, skapar och ger mening.

2:2 GROUNDED THEORY (GRUNDAD TEORI)

Grounded theorys översättning till svenska är grundad teori och jag har valt att härnäst använda mig av grounded theory genom studien.

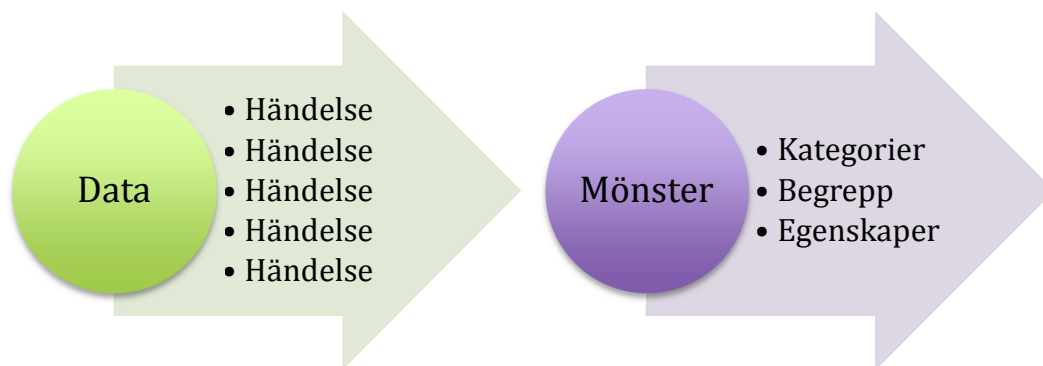
Upphovsmännen till Grounded theory är Glaser & Strauss, *The Discovery of Grounded Theory* (1967) och deras idé var att teorier ska upptäckas och kategorier framträda och därmed upptäcka, beskriva och förklara nya fenomen med utgångspunkt i verklighetens skeenden (Glaser & Strauss, 1967). Det är en metod som är lämplig att använda vid studier av sociala processer mellan individer och den sociala verkligheten utifrån aktörernas perspektiv, genom att analysera aktörernas kommunikation och handlingar i sociala miljöer (Guvå & Hylander, 2003, Charmaz, 2006, Starrin, 1996). En utgångspunkt som stämmer väl in på min planerade studie där ungdomars interaktion mellan varandra ska ge mig en ett elevperspektiv på jämställdhet.

Figur 1. Relationen Data – Teori i Grounded Theory.

På det sättet som bilden ovan demonstrerar kan grounded theory enkelt förklaras och innebär att forskningsarbetet inte utgår ifrån en bestämd teori som styr datainsamlingen utan att det är datan eller händelserna i den upplevda verkligheten som styr teorin (Starrin, 1996). Detta var mitt utgångsläge i inledningen av den

empiriska datainsamlingen. Enligt Hartman (2001) är den som använder grundad teori nyfiken på det område som skall undersökas och beredd att verkligen försöka se vad som händer där. Under fältarbetets gång, ur den insamlade datan börjar sedan kategorier utrönas och datainsamling och kodning sker parallellt (Starrin, 1996:107).

Figur 2. Skapandet av kategorier, egenskaper och begrepp.

Enligt Starrin finns det väldigt specifika sätt att koda datan som jag till stor del följer men då jag enbart är inspirerad av grounded theory redogör jag enbart för det sätt som jag använder mig av denna teori (Starrin, 1996:106-113, 119). Glaser och Strauss pratar om *mättnad* och menar att en mättnad ska uppstå under insamlandet av datan, då forskaren känner att det inte tillkommer fler teman eller kategorier vilket då innebär att man avslutar. Det är dock en svår och oklart avsnitt och inget som Glaser eller Strauss egentligen ger klara besked om och får betraktas som en bedömningsfråga (Starrin, 1996:113-114). När kategorierna är utvecklade är det enligt Glaser och Strauss tid att läsa in relevant litteratur. Grounded theory ställer dock frågan om kategorier och mönster uppstår i det empiriska materialet eller från forskarens tidigare kunskap och vetenskapliga begreppssystem. Jag är givetvis färgad av genusvetenskap som jag studerat ett antal år, detta innebär givetvis att jag kopplat händelser direkt till kategorier och teorier som jag sedan tidigare är bekant med. Jag ser dock skillnaden och fördelen med att inte i förväg, innan studiens genomförande,

bestämma teorier vilket i så fall enligt mig vore att begränsa och styra studien och därmed tappa realibilitet (Starrin, 1996:116-117).

2:3 DELTAGANDE OBSERVATION

Deltagande observation är en metod som lämpar sig speciellt bra då man ska studera gruppprocesser, könsrollmönster och interaktion. Att göra en deltagande observation innebär att forskaren studerar, registrerar och tolkar andras kroppsliga och språkliga uttryck och agerande, samtidigt som han eller hon ingår som deltagare i gruppen (Widerberg 2002, s18). Denna metod kommer att användas dels i den observationsstudie som avser att studera elevernas vardag och det klimat som råder där dels som en del av aktionsforskningen som är en del av denna studie vilket nedanstående citat legitimerar.

”Om man vill belysa ett fenomen genom att studera det 'in real life' eller 'in action', så väljer man observationer som metod” (Widerberg 2002, s 17)

Mitt intresse som forskare är den kunskap som är svårformulerad, uttalad eller omedvetna, den kunskap som man med blicken och hörseln kan få. Handlingar och uttalanden som kan säga en hel del om vår ståndpunkt, bakgrund och erfarenheter (Chodorow). Till exempel kan kroppsuttryck såsom ett höjt ögonbryn eller en knuff i sidan vara högst relevant vilket ställer kravet på forskaren att ha alla sinnen öppna och en fokuserad närvaro (Henriksson, 1996:14). Att kunna lyssna in och delta i ungdomarnas samtal ger en insikt i deras samtal mellan varandra och har i tidigare observationsstudier gett mig tillgång till information som annars kan vara svår att fånga med andra metoder. Ett av de centrala målen med deltagande observation är att observera inifrån och se hur deltagarna *gör* sin värld (Smith, 1989, Chamaz, 2006:21). Genom att delta i gruppen finns möjligheten att upptäcka och synliggöra normer, värderingar och olika mönster som är typiska och styrande för gruppen (Henriksson, 1996:12). För att uppfylla syftet att försöka se den verklighet som de sociala aktörerna själv ser krävs det att jag som forskare deltar i deras miljö och vardag (Henriksson, 1996:13). Då syftet med min observation är att studera eleverna interagerande gentemot varandra, nå tillträde till deras subjektiva verklighet eller nå den verklighet såsom den upplevs av aktörerna är denna metod inte bara ett självklart val utan också enligt mig en nödvändighet. Jag planerar att vara en deltagande öppen observatör där jag delta när jag blir inbjuden av aktörerna. Öppen i den bemärkelsen att aktörerna ska

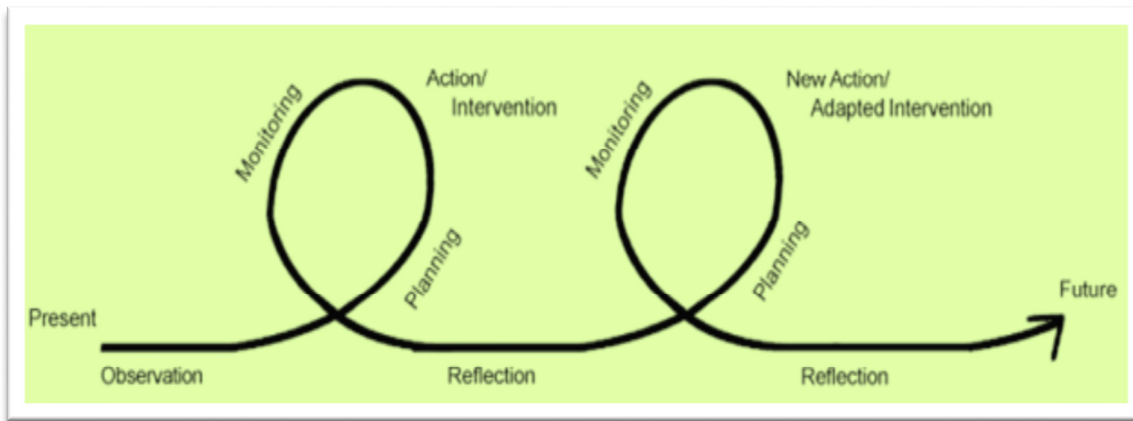

bli informerade om studiens uppläggning, syfte och genomförande och min närvaro i deras miljö. (Henriksson, 1996:35) Deltagande observation är en ideal metod för att studera elevernas interaktion med varandra med så få störningsmoment som möjligt av forskaren (Silverman, 2005:120). Metoden ser jag dessutom som ett krav för att få tillträde till annars svårtillgänglig information vilket också är en stor tillgång med denna metod (Mulinari, 2005, Lundqvist, 2005, Letherby, 2003). Observation ger den specifika kunskap jag söker vilket gör att fördelar väger tyngre än nackdelarna. Detta arbete planerar jag att utföra dels med omedelbara anteckningar i ett block men även med fältstudier när förhållandena kräver det. Fältstudier går ut på att jag observerar för att sedan i direkt anslutning till observationen gå ifrån och anteckna för att på det sättet utgöra ett så litet störningsmoment som möjligt för aktörerna och därmed delta så nära deras verkliga vardag som möjligt. Observation som metod ställer krav på mig som forskare och med denna metod måste min närvaros betydelse för studien beaktas vilket jag går närmare in på i kapitel 6 under metodkritik.

2:4 AKTIONSFORSKNING

Målet med aktionsforskning är att bidra med en lösning. Aktionsforskning är en praktisk forskningsstrategi där forskaren vill läsa ett problem tillsammans med de som berörs. Forskningen utgår från aktörerna och deras frågeställningar och problem med idén att vilja förstå och förändra. Aktionsforskning utgår från socialvetenskapen och har sina rötter hos den tyske psykologen Kurt Lewin som introducerade begreppet 1946 i rapporten *Action Research and Minority Problems* (Lewin, 1946) dels som en kritik mot och dels med tanken att överbrygga gapet mellan teori och praktik. Sen dess har det utvecklats och förfinats i olika riktningar men grundstenarna är dock de samma: deltagande, reflektion och iterativ forskningsmetodik med syftet att ha en direkt och omedelbar påverkan på forskningsområdet (Rönnerman, 2004).

Figur 3. Aktionsforsknings modell för genomförande med observation, planering, aktionsgenomförande och reflektion.

Modellen ovan illustrerar förloppet från observation till reflektion som sedan fungerar som en utvidgning eller ny kunskap för att planera en ny aktion och genomförande vilket enkelt förstås genom ovanstående bild. Denna typ av forskning förutsätter ett fungerande samarbete mellan forskare och aktörer där avsikten är att resultatet ska ge en gemensam insikt och gemensam förändring. Där forskarens roll är att vara en nyckelspelare som föreslår ämnen, formulerar ett scenario och sammanställer data. I denna studie innebär det att jag som forskare på olika sätt lyfter fram de kategorier som synliggjorts under observationsstudien. Aktionsforskning kan beskrivas som en relation mellan handlade och förståelsen av vad som försiggår (Ibid, 2004:). Det görs genom att aktionsforskning prövar något med avsikt att förändra verksamheten i önskvärd riktning. En av fördelarna är att man kan lyssna på flera röster vilket ger en möjlighet att nå aktörernas olika uppfattningar. Med hjälp av frågor, värderingar, aktion, reflektion och nya frågor är det aktiviteterna som ska driva processen framåt (Ibid, 2004). Efter aktionens genomförande sker en reflektion av forskaren som tar tillvara den nya kunskapen som läggs på den tidigare och ligger till grund för nästa aktion. Det innebär att denna forskning bygger på och fortsätter såsom bilden illustrerar. Aktörerna i aktioner innehar oftast värdefull inside information vilket oftast är en stor tillgång, det kan dock innebära att de inte kan se andra synvinklar vilket lyfter forskarens roll som då har till uppgift att synliggöra dessa. Med mitt syfte till studien att arbeta tillsammans med aktörerna/elevinflytande för att nå en gemensam förståelse och en förändring bör aktionsforskning vara ett lämpligt tillvägagångssätt.

Urvalet av skola till denna studie skedde genom att skolstyrelsen gav mig namnen på områdeschefer och rektorer till samtliga högstadieskolor i den aktuella kommunen. Därefter skickade jag ett mail som presenterade mig och beskrev studien som jag önskade genomföra och då var det två skolor som hörde av sig men i slutändan blev det enbart en som deltog då tidsbrist uppstod för eleverna som har ett väldigt späckat schema under våren med internationella prov, gymnasieval och med att kämpa för att få de betyg de önskar. Via mail bestämdes en dag då jag presenterade mig för områdeschefen och en av de ansvariga lärarna för 9-orna som tyckte att jämställdhetsfrågor borde belysas och såg behovet i skolan och i den klass hon ansvarade för. Dom tyckte att studien var intressant och välkomnade mig att utföra studien på deras skola. Eleverna gavs en presentation av mig och studien vilket skedde helt i enlighet med vetenskapliga rådet och CODEX därefter informerades övrig skolpersonal och det skickades även en presentation till elevernas vårdnadshavare. Jag uppfattade att eleverna blev medvetna om att dom, både skulle vara anonyma och att det var totalt frivilligt vilket jag dessutom betonade vid alla frågeställningar som uppkom kring studien och dess utförande. Jag ville observera 15-åringar av olika anledningar, dels har jag utfört observationer på samma åldersgrupp tidigare och anser att den perioden i deras liv är utvecklande och intressant, dessutom behövs inte föräldrars medgivande för observation av denna åldersgrupp vilket var en fördel. Det gav mig möjlighet att påbörja studiens observationsdel utan tidskrävande insamling av medgivande vilket innebar att observationer började enbart ett par dagar efter presentationen. Jag tog dock beslutet senare att begära in medgivanden inför de planerade aktionerna då jag förstod att aktionerna kunde innebära att samtalen utvecklades till att innehålla material av känslig natur, allt i enlighet med vetenskapliga rådet och CODEX (Code of Index) Urvalet inför aktionsforskningen skedde på så sätt att de som var intresserade anmälde sitt intresse över mail, därefter tillkom ett par elever som tog beslutet samma dag som filmen inför aktionen visades.

2:6 FORSKNINGSETISKA ASPEKTER OCH ÖVERVÄGANDEN

Observation av 15-åringar kan ske utan medgivande från vårdnadshavare om eleverna informeras tydligt kring att det är deras egen vilja som styr deras medverkan i studien. Eleverna fick information några dagar innan första observationsdagen angående alla forskningsetiska krav och ingen elev motsatte sig studien. Vetenskapsrådet ger också rådet att om det kommer vara samtal av etisk känslighet bör elevernas vårdnadshavare skriva under ett medgivande om att deras vårdnadstagare får delta i de fokusgrupper som studien innefattar. Då denna forskning grundar sig till största delen på elevernas samtal och jag som forskare inte visste om samtalen skulle komma att innefatta någon känslig aspekt valde jag att följa vetenskapsrådets rekommendationer och begära in medgivande och ta alla förberedande kontakter för att kunna hantera situationer som skulle kunna uppstå. Det innebär att jag hade tillgång till kontakter såsom syster, kurator, skolledning samt klasslärare med tillgång till elevernas vårdnadshavare, om situationen skulle kräva detta. Det bör dock påpekas att min avsikt inte var att lyfta personliga eller känsliga ämnen men efter samtal med både lärare och handledare beslutade jag att begära medgivande. (bilaga 3.) För att garantera aktörernas anonymitet har jag valt att inte redovisa vilken skola som undersökningen utförts på. Jag har av samma anledning valt att inte samla in uppgifter om aktörerna själva, till exempel födelsedatum, namn eller bakgrund utan eleverna benämns i studien som tjej eller kille. Jag kommer använda mig av de mer slangbetonade begreppen tjejer och killar genomgående i denna studie då både jag och eleverna anser att som tonåring, som ungdom, befinner man sig mellan barn och vuxen. Den främsta anledningen är dock att det är de ord som eleverna identifierar sig själv med och använder när de pratar om sig själv och andra i samma ålder.

3. TEORETISKT RAMVERK

I planeringsstadiet för denna studie kände jag som forskare ett behov av att vara fri i tanken och genom att använda grounded theory fanns möjligheten att inte i förväg färga mig genom en planerad teorianvändning. Efterhand som fältarbetet pågick och

under bearbetningen av materialet blev vissa teorier tydligt applicerbara vilka kommer redovisas för härnedan.

3:1 GENUSTEORI

Genusteori är ett samlingsbegrepp för flera olika teorier inom forskning där de sociala och kulturella konstruktionerna av manligt och kvinnligt är i fokus. Hirdman har en framträdande roll i de skolpolitiska dokument och introducerade begreppet genussystem under 1980-talet. Ett begrepp som används synonymt med begreppet genusordning som Connell använder.

3:1;1 YVONNE, HIRDMAN.

De skolpolitiska riktlinjerna kring jämställdhet har en tydlig teoretisk utgångspunkt i framförallt Yvonne Hirdmans genusteori. Hon introducerade begreppet genussystem under 1980-talet vilket också används synonymt med begreppet genusordning. Det tar sin utgångspunkt i kvinnors underlägsenhet och bygger på två principer som hon anser är grunden för den globala genusordningen. Den ena är isärhållandets princip som bygger på segregering, en dikotomi, motsatspar som leder till att män och kvinnor är varandras motsatser (Hirdman, 2001:72). Det innebär att individer och organisationer medvetet eller omedvetet strävar efter att hålla isär kvinnor och män. Hirdman menar att man tydligt kan se ett konsekvent isärhållande av könen på grund av den genusstruktur och genusordning som råder, vilket för oss in på den andra principen: mannen som norm, en hierarki som innebär att män och manlighet värderas högre än kvinnor och kvinnlighet. Hirdman menar att dessa invanda strukturer återfinns redan i förskolan där man kan se mönster och relationer som genussystemen skapat. Ett system som finns inom oss, som formar oss och förs vidare genom normer och värderingar (Hirdman, 2001). Den relation som finns mellan kvinnor och män i genussystemet beskrivs med begreppet genuskontrakt vilket är en kulturell ordning som finns i alla samhällen. Jag ställer mig dock kritisk till Hirdmans genusteori vilket främst består i att teorin inte problematiserar hur kvinnligt och manligt framställs utan konstaterar enbart detta fenomen. Jag anser att Hirdman låser fast könsrollerna genom sitt sätt att benämna dem vilket skapar en statisk bild av kön/genus vilket begränsar tolkning och andra olika maskuliniteter och feminiteter. Likaså lyser den obligatoriska heterosexualiteten och dess betydelse för reproduktionen av genussystem med sin frånvaro i hennes förståelse av genus. Att presentera rollbeskrivningar som är statiska

och schablonmässiga borde, enligt mig, motverka hennes syfte att förändra genusordningen. Diana Mulinari har även kritiserat Hirdman som en del av den svenska genusforskningen som i alltför stor utsträckning tillämpar modeller och begrepp som länkar genus och kön kausalt och att ett intersektionellt perspektiv borde erkännas och teoritiseras (Mulinari, 2005). Hirdman är dock relevant i denna studie och har en central roll i de skolpolitiska riktlinjerna vilket understryker hennes självklara medverkan.

3:1;2 RAEWYN, CONNELL (Tidigare Robert W)

Connells menar att genusbegreppet vill belysa de sociala relationerna mellan kvinnor och män istället för att fokusera på biologiska skillnader (Connell, 2003:19ff). Inom dessa sociala relationer finns olika mönster som bildar det vi kallar strukturer. Genus är därmed att betrakta som en social struktur och inte biologi eller en fast dikotomi i människors liv och personlighet (Connell, 2003:21f). En struktur där kroppen, rörelserna och språket har betydelse för hur vi intar våra positioner i det vardagliga livet.

”Genus är en struktur av sociala relationer koncentrerade till den reproduktiva arenan, och en samling praktiker (styrda av denna struktur) som drar in reproduktiva skillnader mellan kroppar i de sociala processerna.” (Connell, 2003:21)

Enligt Connell undviker denna definition av genus, skillnadernas paradoxer. Samhället riktar sig till våra kroppar med fokus på de reproduktiva skillnaderna. Där våra kroppar används i en social process och vårt sociala beteende använder dessa skillnader kallar Connell för den reproduktiva arenan. (Connell, 2003:21) Denna sociala process och sociala beteende vill jag använda mig av när jag studerar för att se hur tjejer och killar positionerar sig men även hur killar positionerar sig sinsemellan. Hon använder begreppet genusordning för att förstå den ordning som är fast etablerad i människors föreställningar vilket gör att alla som avviker anses vara annorlunda (Connell, 2003:13-15)

3:2 MASKULINITETSTEORIN

Sociologen Raewyn Connells maskulinitetsteori var banbrytande när den kom och vidgade begreppet maskulinitet genom att frånga idén om en enda maskulinitet till multipla som existerar och fungerar parallellt med varandra (Connell, 1995). Connell har använt sig av olika maskulinitet för att förklara maskulinitetsteorin som går ut på att man inte enbart kan titta på gruppen män som en grupp utan att det inom gruppen sker en rangordning mellan olika män och olika typer av manligheter. Inom gruppen finns både dominanta, underordnade och marginaliserade maskuliniteter där exempelvis homosexuella män tillhör gruppen marginaliserade män (Connell, 1995). Begreppet hegemoni relaterar till den kulturella dynamik som möjliggör att en grupp människor kan rättfärdiga sin egen generella överordning i samhället. En hegemonisk maskulinitet är således kulturella ideal kombinerat med institutionell makt som framstår som självklara för människor där mäns generella dominans och kvinnors generella underordning, tas för given.

Det har riktats befogad kritik mot Connells teori som består i att hans fokus på den hegemoniske maskuliniteten marginaliserar och osynliggör andra maskuliniteter och feminiteter. Även hennes intention att vidga maskulinitetsbegreppet istället har låst fast dem i fler identifierade och kategoriserade definitioner av maskuliniteter (Nordberg, 2005, Hill 2008, Holm, 2008:24). Det finns även en medvetenhet om faran i att dela upp genusforskningen i två delar och benämna dessa, maskulinitetsforskning och feminitetsforskning kan bidra till isärhållande (Folkesson, 2004:), trots det anser jag att maskulinitetsteorin har en plats att fylla i denna uppsats då den fungerar som en förståelsemodell för diskussioner om de olika maskuliniteterna som synliggjordes under studien.

3:3 QUEERTEORI

Queerteorin har sina rötter i homo, bi och transforskning och feministisk teori och är en kritik och ifrågasättande av heteronormen och könets påstådda naturlighet/sexualitet.

3:3;1 HETERONORMATIVITET

Heteronormativitet är en samhällelig maktstruktur som genomsyrar hela samhället och går ut på att det reproduktiva heterosexuella förhållandet mellan en man och en

kvinnor är det normala, sunda, naturliga och riktiga i samhället. Heteronormativa relationer ska helst baseras på kärlek, vara sexuella, monogama och tvåsamma. De som faller utanför dessa normala heteronormativa ramar förtrycks av samhället i form av både myndigheter och människor och osynliggör den enorma mångfald av sexuella uttryck som finns (Ambjörnsson, 2006:51-53, Butler, 1990).

3:3;2 JUDITH BUTLER

HETEROSEXUELL MATRIS

Filosofen Judith Butler är främst omdiskuterad för de texter där hon behandlat relationerna mellan kropp, genus, sexualitet och begär där hon ifrågasätter heterosexualitet och genusidentitet som naturgivna. Den konstruerade uppdelningen kön/genus samt man/ kvinna har enligt henne utvecklats ur det hon kallar den *heterosexuella matrisen* (Butler, 1990, 2005). Den heterosexuella matrisen begripliggör kroppar, genus, sexualitet, begär och särskiljer femininitet från maskulinitet för att återföras genom det heterosexuella begärets handlingar (Butler, 2005). Att vara ”rätt” och inte avvika, vara begriplig är privilegierade vilket innebär att heterosexualitet blir norm där ett visst språk, vissa handlingar är mer önskvärda än andra (Butler, 2005:16f). Matrisen bygger på samhällskravet om en genusordning med två tydligt identifierbara kön/genus, ett manligt och ett kvinnligt vilka definieras som varandras hierarkiskt ordnade motpoler. Hierarkin och synen på dessa som motpoler möjliggörs enligt Butler genom obligatorisk heterosexualitet (Butler, 2005:10). Med Butlers tankar kommer jag att använda den heterosexuella matrisen som en förståelse och förklaring för den självklarhet som heterosexuell attraktion spelar för dessa tjejer och killar i skolan.

PERFORMATIVITET

Performativitet handlar om språket, handlingar, beteenden som skapar identiteter genom repetitioner. Upprepningar som skapar normativitet som sin tur skapar sexualitet och kön (Butler, 2005). Performativa handlingar fungerar enbart i den utsträckning som den använder och döljer de konventioner som ursprungligen startat den (Butler, 2005:102). En illusion som skapas genom att ord och rörelser upprepas för att därmed bli vardagliga riter (Butler 2005). I min förståelse av genus utgår jag från filosofen Judith Butlers teorier där utgångspunkten är att genus görs genom

ständiga upprepningar av handlingar. Jag förstår genus som något vi alla gör dagligen vilket innebär i vardaglig interaktion med varandra. Genus är inte ett uttryck för en inneboende kärna utan istället ett uttryck för de sociala och kulturella konstruktioner som sedimenteras på oss utifrån. (Butler, 2005:10) Det vill säga att genus inte är något naturgivet utan konstrueras socialt. Butler kallar detta genusgörande för performativt och menar att vi gör genus genom hur vi pratar och agerar. Med denna förståelse vill jag titta på hur dessa unga tjejer och killar gör genus med hjälp av språket, kroppen och andra yttre attribut. Med hennes tankar kommer jag att använda den heterosexuella matrisen som en förståelse och förklaring för den självklarhet som heterosexuell attraktion spelar i denna grupp.

3:4 DOROTHY E SMITH

Dorothy Smith är sociolog och har skrivit boken *Writing the social* (Smith, 1989) i vilken hon använder sig av ett begrepp som är relevant i denna studie everyday/everynigh eller vardagsperspektiv. Smith menar att relationen är en nyckel som behövs för att förstå såväl vardagsliv som samhällsstrukturer och menar att forskning bör starta i varje dag/varje natt erfarenheter. Hennes utgångspunkt att teoretisera kön och erfarenhet utifrån vardagen är högst relevant när man som jag vill använda ungdomars erfarenheter i förståelsen och arbetet med jämställdhetsfrågor i skolan. Jag vill se deras vardagliga aktiviteter och fånga deras röst i vardagliga erfarenheter och utifrån det och tillsammans med dem skapa en förståelse och/eller förändring. Smith förespråkar en sociologi som *står i vardagslivet*, vilket är vad jag tänker göra, jag vill stå i deras vardag och blicka mig omkring och inte vara en som uppifrån ser *ner* på vardagslivet. Att synliggöra relationerna gör aktiviteterna begripliga för *aktörerna* och ger ett nytt annorlunda innehåll vilket är studiens syfte.

4. OBSERVATIONS STUDIE

Med grounded theory som utgångspunkt hade jag inför starten av denna datainsamling läst minimalt med litteratur vilket innebar att litteratur valdes under och efter insamlingens gång och efter behov. Denna studie påbörjades med observation främst i skolans osynliga arena såsom skolkorridorer, matsal och skolgård men även under de lektioner som anses mindre styrda och mer fria, såsom eget arbete, slöjd och idrott. I inledningen bestod studien av observationer med mig som enbart observatör

till att sedan övergå till deltagande observatör (Hammersley & Atkinson, 1995, Einarsson & Chiriac, 2002). Dessa observationer hoppades jag ska ge mig en insikt i hur eleverna interagerar mellan varandra, vilket språk som används, vilka attityder som är tydliga men även vikten av könsrollen för detta. Härmedan är en beskrivning av arbetsprocessens olika delar från plan till genomförande, tolkning och analys.

4:1 MATERIALINSAMLING

Efter presentation med skolledning och klasslärare var nästa steg att presentera studien för eleverna. Inför denna presentation tog jag beslutet att inte presentera genusvetenskap eller mina personliga åsikter om kön och genus ingående då jag inte ville påverka elevernas vardagliga beteende genom att lägga för stort fokus på mig själv och ämnet i detta läge, utan ville inför observationsdagarna att de skulle vara och göra som de brukade. Eleverna blev informerade om syftet med studien och regler kring frivilligt deltagande och anonymitet. Presentationen gjordes några dagar innan själva observationerna påbörjades och dag 1 inleddes med samtal med några enskilda elever som missat presentationen. Jag använde mig till en början av ett anteckningsblock men valde snabbt att använda mig av fältanteckningar istället då jag då jag fick känslan av att vara en ständig påminnelse för dom om att varenda steg de tog bevakades vilket är en metodens nackdelar (Bryman, 2004:306-308). Fältanteckningarna utfördes på så sätt att jag gick ifrån när en observation var gjord eller så skrevs observationen ner så snart tillfälle gavs. Till min hjälp hade jag även en skolkatalog för att kunna urskilja 9-orna från de övriga eleverna vid de tillfällen de var tillsammans med andra elever såsom raster och matsal.

4:2. MATERIALREDOVISNING OCH ANALYS

Grundad teori kännetecknas av en växelverkan mellan insamling av data och analys tills en "mättnad" uppstår och begrepp, kategorier och teorier träder fram ut datan och där ny data inte ger mer. Inspirerad av grundad teori kände jag att efter de 5 observationsdagarna blev kategorier och teman tydliga där behovet för fler observationer kändes mättat och snarare tillräckligt för att rymmas i denna studie (Henriksson, 1996:16).

KATEGORIER - Att koda data utifrån de direktiv som grundad teori anger är inte helt enkelt och då jag enbart inspirerats av grundad teori har jag valt att arbeta med teorin på så sätt att jag kodade mina observationer för att senare kunna urskilja kategorier. Ur dessa dagars observation kunde vissa kategorier utskiljas tydligt såsom språk, sexualitet och genus. Dessa kommer jag att presentera härnedan och det är även dessa kategorier som ligger till grund för de kommande aktionerna. Medveten om att kategorisering utifrån kön kan riskera att samtidigt återskapa de könsskillnader som jag avser att eliminera är det dock svårt att både se betydelsen av kön och genus tillsammans med den maktordning det innebär och ändå se de stora variationer mellan individer och betydelsen av andra sociala kategorier är en utmaning. I inledningen av varje kategori har jag valt att presentera ett citat, en observation eller en sammanfattning av observationer som är representativa för kategorin.

4:2,2 KATEGORI, GENUS

"Amen, det kommer väl bara vara killar där.."

En förmiddag kom det två män upp till korridoren utanför elevernas klassrum som troligtvis var fritidsledare på skolan. De kom för att värva elever till eftermiddagens fotbollsmatch och de frågade enbart killarna men när en tjej frågade lite om matchen sa den ena av dem att *hon givetvis också var väldigt välkommen*. Jag uppfattade det som det inte var någon självklarhet att fråga henne och när hon själv visade intresse skulle det urskiljas i att hon *också* var väldigt välkommen. Då uppstod det ett självklart avstånd som tjejen uppfattade och sa: *"Amen, det kommer väl bara vara killar där"* Till svar fick hon av samma man: *Ja, men jag kan vara ganska feminin av mig*, varpå han böjer huvudet lätt fram som för att titta under lugg, samtidigt som han smacker lätt med läpparna. I klassrumsöppningen stod en tjej och lyssnade på samtalet och tittade på tjejen som visat intresse för fotbollsmatchen och sa: *Du är så jävla butch*.

Det allra mest tydliga i hela denna studie var uppdelning av kön, tjejer umgicks med tjejer och killar umgicks med killar oavsett om det var i gymnasalen, korridoren, matsalen eller i musikgrupper även om det fanns några få undantag av mixade varianter. Yvonne Hirdmans genussystems ena princip är isärhållande av kön vilket är tydligt i detta exempel som rör tjejer, fotboll och femininitet (Hirdman, 2001). Denna

observation visar på ett tydligt sätt hur isärhållandets princip gör sig gällande men även mannen som norm då *fotboll* uppenbarligen är något annat än *tjejfotboll*. Tjejer är inte självklara i denna fotbollskontext vilket gör sig gällande då tjejerna inte blir tillfrågade och när en tjej visar intresse blir hon först inbjuden på ett sätt som visar att hon inte tillhörde det dom eftersökte vilket de gör genom att säga att *hon också väldigt välkommen*. Detta understryks i tjejens kommentar ”*Amen, det kommer väl bara vara killar där?*” som skulle kunna uppfattas med en gömd fråga som skulle kunna formuleras som: Är det ok att tjejer är med? Svaret blev att det nog inte kommer finnas några tjejer där och att skillnaderna är så stora att mannen säger att han kan vara den ”andra” genom att ändra kroppsspråk och mimik framstå som en blyg tjej som tittar under lugg och smackar med läpparna som för att antingen visa på sexighet eller ett skönhetsideal som innefattar smink. Vilket dessutom bekräftas av tjejen i dörröppningen som menar på att om en tjej är intresserad av fotboll är man *butch*, vilket är ett uttryck för en homosexuell tjej som använder manliga symboler för att uttrycka sin identitet (Rosenberg, 2000 156-157). Det visar också det självklara i mannen som norm för fotboll för dessa fritidspedagoger och för eleverna.

Under mina dagar tillsammans med klassen befann jag mig tillsammans med dem i klassrummet, i korridorerna, i matsalen, på gymnastiklektion, på musiklektion och på syslöjdlektion. Det synliggjorde kategorin isärhållande vilket innebar att klassen hela tiden var strikt uppdelade mellan könen förutom en mindre mixad grupp . Det innebär att de resterande eleverna stod uppdelade efter kön i varsin ände av korridoren, satt vid olika bord i matsalen, satt på olika bänkar under samlingen på gymnastiken samt hjälpte och höll ihop könen under i detta fall, bollspelen. Den enda gränsöverstigande interaktion var enbart gällande för de populära killarna respektive tjejerna eller då spelet verkligen krävde det. Musiklektionerna visade samma uppdelning där killar bildade grupper med killar och tjejer med tjejer förutom den mixade grupp som fanns i klassen och på syslöjden respektive träslöjden fanns inga gränsöverstigningar överhuvudtaget då det var totalt uppdelat genom elevernas egna val.

4:2,1 KATEGORI SPRÅK

”STOPPA IN TICKEN I DOM”

Ovanstående kommentar var en av flera som visade kategorin språk som jag hörde under mina observationsdagar. Vid just detta tillfälle fanns det en lärare som

reagerade men vid så många andra gånger kunde killar (vilket alltid var fallet) stå där och förmedla kränkande ord och handlingar. Som blicken från killen som betydde *ge mig bollen* under idrottslektionen eller kommentarer som *Ah, du, bre mig en macka* som på sin höjd mötte motstånd i form av himlande ögon. Det blev snabbt tydligt att eleverna inte har ett jämförbart språk och jag anser att det finns många aspekter att arbeta med och att språket är ett av de viktigaste då det spänner över alla kategorier. Ljudet av ord kan uppfattas av människor som står bakom en dörr, är i ett annat rum, som inte skulle höra men som medvetet eller omedvetet påverkas. Ord som transporteras och som tillåts att stanna kvar i luften och därmed accepteras och tappar sin betydelse. Där ord blir till skällsord, där ordet *fitta* används av både tjejer och killar och står för något dåligt istället för att behålla sin verkliga betydelse. Ord som även utan röst innehar en stark röst som hjälper till att upprätthålla rådande genusordning, sexualiserad mobbing och könsnormer (SOU, 2009:64). Inom skolan existerar många sexuella skällsord, främst riktade från killar till tjejer (Bergstrand, 2009) och det är de sexuella skällsorden som uppfattas som mest kränkande (Forsberg, 2000).

"What if, rather than being a vehicle we could drive wherever we wanted to go, which served us and our needs, language turned out to be a prison which limited our capacity for vision, movement, innovative thinking, imagination? Does language set us free or trap us? Does our language affect how we come to understand the world around us? Is our language sexist? If so, does that reflect male dominance in society? Is language a mirror? Or does sexist language somehow help to create sexism?"
(Gibbon 1999:3)

Med detta citat ställs frågan om språkets inverkan för vår världsuppfattning (Gibbon, 1999:33). Om språket har inflytande över vår uppfattning av omvärlden och språket är sexistiskt, blir effekten också den att språkbrukarna tänker i sexistiska banor (Gibbon, 1999:37). Butler performativitet är intressant att applicera då hon menar att med upprepningar formas och styrs vi in i den rätta sexualiteten vilket få uttalanden som är av sexuell kränkande karaktär inte bara skapar en heternormativitet utan förmedlar också de rådande maktstrukturer som råder mellan olika genus. (Butler, 2005) Detta för oss över till nästa sammanlänkade kategori sexualitet.

4:2,3 KATEGORI SEXUALITET

Jag står i killarnas hörna av korridorutrymmet utanför klassrummet. I andra delen finns tjejerna och i mitten finns den mixade gruppen bestående av 2 tjejer och 2 killar. Killarna som jag står bredvid pratar med varandra om vem som är ihop med vem och jag frågar om någon är ihop med någon i klassen. En av killarna pekar och utbrister:

”HAN E IHOP ME HAN..HEHHEHEE!!!”

Han pekar på de båda killarna som tillhörde den mixade gruppen i klassen. Jag kan fortfarande se hur killarna reagerade på att bli utpekade för homosexualitet, de tittade upp och väldigt snabbt bort för att sedan snabbt försvinna. En av dem seglade ner så obemärkt som möjligt längst väggen och den andre försvann in på toaletten. Under tiden gapflabbade de ca 10 killarna som stod där de oftast alltid stod, i den ena hörnan av utrymmet utanför klassrummen. Vid ett annat tillfälle hörde jag en av killarna ifrån killhörnan ropa, eller snarare *råma* som en ko, efter ett tag hörde jag att han råmade ett namn. Namnet tillhörde en av de två tidigare beskrivna killarna och jag kunde se hur besvärad han var när han försökte ignorera det, liksom de övriga som stod tillsammans med honom. Dessa två killar, beskrivna här ovan och som blev utsatta, tillhör en grupp som är mixad och som umgås med tjejer på skolans arena.

Att umgås med tjejer på ett mer jämställt sätt innebär att dom inte blir sedda på som riktiga killar, *heterosexuella* killar, utan de mobbas genom att bli kallade homosexuella och genom att råma den enes namn. Enligt Connells maskulinitetsteori finns det olika typer av maskulinitet som rangordnas inom gruppen män, och dessa killar värderas enligt den teorin som marginaliserade, som tjejer (Connell, 2005). Den rådande homofobin som gör sig gällande skapar inget utrymme för någon annan sexualitet än den obligatoriska heterosexuella (Butler, 1990, Lykke, 2009). Kränkningar och trakasserier är ofta kopplade till genus och är ett av skolans värsta jämställdhetsproblem. Verbala sexuella kränkningar inte är något ovanligt för tjejer men homofoba kränkningar är oftast särskilt riktade mot killar (SOU:2010:99, s233)

5 AKTIONSFORSKNING 1 FILMVISNING

Med de kategorier som kommit fram genom observationerna som utgångspunkt valde jag att planera den första aktionen filmvisning och utifrån den föra en diskussion. 2 av

eleverna som deltog i denna aktion anmälde sig via mail till mig och de övriga 2 tog beslutet samma dag som filmen skulle visas, samtliga överlämnade medgivande från sina vårdnadshavare, allt i enighet med vetenskapliga rådet (CODEX). Fokusgruppen bestod av 2 tjejer, 2 killar varav 1 kille och 1 tjej var andra generationens invandrare, samtliga elever var kompisar även utanför skolan. Eleverna är inte representativa för klassen då de visade en kunskap och förståelse kring jämställdhet, en kunskap som varit frånvarande i observationsstudien. De är en viktig röst som kan ge intressanta synvinklar enbart genom att tillhöra denna skolklass som observerats och den åldersgrupp som studien riktar sig till även om de är för få för att dra några vetenskapliga slutsatser.

5:1 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Eleverna tittade på den valda filmen och dagen efter träffades vi på skolan för att diskutera och ventilera filmen utifrån deras tankar och perspektiv och de kategorier som jag upptäckt i deras klass under observationsstudien vävdes spontant in i samtalet. Inför aktionen samlade jag in medgivanden och belyste frivillighet och anonymiteten både innan och efter aktionen. Under aktionen tog jag anteckningar och gjorde kompletterande anteckningar i direkt anslutning till den avslutade aktionen som varade i 1 timme och 15 minuter.

5:2 AKTION 1 FILMVISNING

Filmen namn är ”Tusen gånger starkare” och är baserat på Kristina Herrström bok med samma namn (Herrström, 2006) med regi av Peter Schildt. Filmen handlar om en 15-årig svensk tjej som aldrig tidigare gått i svensk skola och som hamnar i det svenska normsystemet efter många år utomlands. Den belyser problematiken när en tjej vågar ta plats på samma sätt som killarna och vägrar acceptera de oskrivna reglerna som styr maktordningen på skolgården och i klassrummet.

De deltagande eleverna träffades mig på skolan och vi diskuterade filmen utifrån de aspekter och erfarenheter som eleverna lyfte. Det var normer, normer i skolan, den normerande sexualiteten, det normala beteendet. Eleverna lyfte aspekter som isärhållande normer grundad i kön.

”- Han sprang naken genom gymnasalen”

Det första eleverna berättade mig var att en av deras klasskompisar, en kille, hade sprungit runt i gymnasalen helt naken och det diskuterades och ifrågasattes hur en tjej skulle bli sedd på om hon hade gjort samma sak. Eleverna var eniga om att hon då automatiskt skulle bli kallad slampa, bli skickad till kuratorn och föräldrarna skulle blivit kontaktade. Repressalier, vilket det enligt dom inte innebar för killen ifråga, utan för honom som tillhörde en av de ”coola” killarna innebar det enbart status. Även om de inte skulle kalla det normalt att en kille i klassen sprang naken var det ändå accepterat då han enligt dom inte fick någon repressalie utan tvärtom höjde hans status. Gruppen fortsatte prata om vad som var normalt bland killar eller vissa killar och inte bland tjejer då de ansåg att det var tydliga skillnader. Med denna observation vill jag lyfta performativitet där lite galna handlingar repeteras och blir accepterade att utföras av vissa elever och när de repeterats tillräckligt många gånger anses de vara normala för den personen och ger status (Butler, 2005). Denna handling visar också på en maskulinitet som befäster sin hegemoniska position som enligt Connells maskulinitetsteori rättfärdigar sin egen dominans över både de andra killarna men även alla andra elever. (Connell, 2005)

”Som i filmen ... pratar killarna i vår klass mest och högst... men vår klass var mer lik dom när vi gick i sjuan... nu är det bättre”

Det fortsatta samtalet visade att de menade att i deras klass var det killarna som pratade högst, mest och rakt ut även om det fanns tjejer som också tog plats, en av killarna lyfte också killars självklara äganderätt med exemplet att vissa killar bara kunde ta något och sen betrakta det som deras eget och menade att så skulle aldrig en tjej i deras klass göra. En självklar dominans som är accepterad och repeterad så många gånger att eleverna uppfattar det som normalt att killar är på ett sätt och tjejer är på ett annat. Det visar att isärhållandets logik är en del av elevernas sätt att tänka och prata om varandra, där killar och tjejer innehar olika egenskaper (Hirdman, 2001)

Efter en diskussion kring social klass och ett konstaterande från gruppen att det inte var något som hade betydelse för deras klass då den jämna fördelningen av social klass gjorde att det var lika många som tex kunde åka på flashiga semestrar liksom de som inte kunde, att det av den anledningen inte heller hade pressen på att bära märkeskläder. De ansåg att det snarare handlade om vad de populära hade på sig och vad de gjorde som satte ordningen. Ur detta diskuterades utseende och de

konstaterade att tjejer som populära killar tyckte var snygga fick höjd status och vice versa vilket förde samtalet vidare till den självklara heterosexualitet som råder i klassen. Det fanns ett starkt avstånd mot manlig homosexualitet och det användes som ett skällsord både av killar och tjejer och även om de flesta tjejerna i deras klass sa att dom tyckte bögar var accepterade så uttryckte dom samtidigt att killar som gav varandra vänskapskramar skulle sluta med det. En poäng som en av killarna menade då han det egentligen betydde att dom inte tyckte att det vara okej. Lesbisk, lebb, jävla lebb kunde också användas som skällsord men inte alls i samma utsträckning eller sätt som böggjävvel, jävla homobög. Lesbiska ansågs vara accepterade både bland tjejer och killar och när jag frågade hur de trodde att det var så, uttryckte en kille i gruppen det ungefär såhär:

”- porrindustrins förtjänst av glorifierad lesbisk sex”

De menade att tjejer alltid kramades, pussade och kunde också kyssas vilket inte ansågs vara något fel, eller som de uttryckte det, normalt, men det beteendet var inte accepterat mellan killar överhuvudtaget. Detta kan appliceras på den heterosexuella matrisen som bygger på att tjejer oavsett sexuell läggning ska vara attraherade av killar och vice versa (Butler, 2005). En heteronorm som säger att tjejer som kysser andra tjejer egentligen gör det för att få killarna attraherade eller för att det inte fanns någon kille tillgänglig. Det visar också i enighet med Connells maskulinitetsteori att homosexualitet är en marginaliserad maskulinitet som inte är accepterad i denna klass.

I detta skede i aktionen övergick samtalen in på hur synliggörandet av ojämställdhet mellan elever var möjligt. Vi pratade om olika sätt att nå fram till elever och de menade att film, filmsekvenser med efterföljande diskussion, musiktexter och bilder är en del av många ungas vardag. De enades också om att humor och skrattet är ett sätt att nå även de som utgör ett motstånd och att komiker som använde jämställdhet som tema hade kunnat vara en kanal. En av eleverna tyckte det var en bra idé att tjejer och killar diskuterade separat först innan de hade en gemensam diskussion vilket jag vill knyta an till det som framkommit tidigare, att killarna pratar mest och högst och att det därmed skulle möjliggöra för alla att få sina röster hörda. Vissa i gruppen ansåg att mindre mixade diskussionsgrupper borde vara ett alternativ. De var också

övertygade om att det borde vara någon som inte hade skolan som arbetsplats som borde utföra detta arbete, en outsider.

När vi bestämt oss för att avsluta och säga hejdå öppnades en av dörrarna till lokalen som vi satt i och en elev stack in huvudet och samtidigt som han smällde igen dörren skrek:

”Håll käften, Jävla Bögjävel”

Vilket fick oss alla att skratta, jag skrattade för att det kändes som om den kommentaren underströk relevansen, problematiken och behovet av arbetet med jämställdhet i skolan och jag tror att även eleverna skrattade av samma anledning.

5:3 REDOVISNING/ANALYS

Ur denna diskussion kom förslag som kan ses som indikatorer för vad som skulle kunna vara alternativ att använda i fortsatt forskning. Det var på grund av det låga antal deltagande som denna aktion enbart belyser fyra elevers röster, tankar, åsikter och därmed inte gör studiens planerade fortsatta aktioner. Här presenterad den reflektion som enligt aktionsforsknings modellen är den nya kunskap som forskaren tar med sig till nästa aktion.

FILMREFLEKTION – Min reflektion är att film är en bra utgångspunkt som öppnade för diskussion och satte igång elevernas tankar relaterat till sin egna situation mellan elever i skolan. Då filmen inte fick mycket plats i samtalen frågade jag fokusgruppen om andra möjliga sätt att arbeta med dessa frågor och främst med fokus på de utmaningar det finns i att synliggöra för dom som inte ser. Tillsammans kom vi fram till att film eller filmsekvenser med direkt efterföljande diskussion var en tanke dels för att det gav möjlighet att observera eleverna under tiden samt att en diskussion i direkt anslutning skulle motverka att de ”populära” elevernas åsikter blev allas. En av eleverna kom också med förslaget att tjejer och killar först skulle ha en separat diskussion för att därefter ha en gemensam för att alla skulle få sina röster hörda, ett annat förslag som också möjliggör detta är mindre grupper. Vi kom fram till att det visuella språket i samhället har makt som många omedvetet blir påverkade av och att detta kunde belysas genom att arbeta med serie, vecko-, dags- och månads tidningar. Språket och ordens betydelse diskuterades utifrån att lyssna på musiktexter och

böcker. Men främst uppfattade jag det som att humor var en viktig ingrediens vilken kunde ingå bland annat med hjälp av stand-up komiker. Slutkontentan var dock att alla individer har olika intressen därför bör jämställdhetsdiskussionen presenteras med variation för att nå så många som möjligt. I diskussionen om vem som bör hålla i dessa aktioner var eleverna eniga om att det skulle vara någon utifrån och inte någon av lärarna på skolan.

”kommer det nå ny – så är man mer på, mer vaken och faller inte in i det vanliga”

En åsikt som stämmer väl in på det som Britt Marie Berge beskriver med begreppet *normaliseringsprocess* vilket är när elever medvetet eller omedvetet strävar efter att återskapa handlingsmönster som känns vanliga och ger trygghet. En process som har samma effekter på elevernas ordinarie lärare vilket kan innebära att jämställdhetsambitionen avbryts och verksamheten återgår till de rådande normerna och ingen egentlig förändring uppnås (Öhrn, 2002:21).

6. RESULTAT

6:1 PEDAGOGISKA REDSKAP

Ungdomar är ständigt sysselsatta med att identifiera sig själva som sociala och kulturella varelser, såväl i som utanför klassrummet. I denna process spelar inte minst olika möten med musik, film, böcker och digitala texter en stor roll (Olin-Scheller, 2008). Min målsättning var att hitta en kanal för kunskapsproduktion och den första aktionen planerade jag delvis då jag ansåg att filmen kunde dels sätta fokus på frågeställningar kring jämställdhet, vara en igenkännande av miljö och identifikation med åldersgrupp. Dessutom kände jag att det fanns observationsunderlag som återfanns i filmen som jag ville lyfta. Filmen fyller sin funktion och jag anser att film är ett sätt att dels distansera sig vilket kan möjliggöra förmågan att se problematiseringen av jämställdhetsfrågor som berör deras liv och erfarenheter, ta ett steg ifrån. De redskap som kommer att presenteras som förslag på fortsatt forskning baserades på den kunskap som aktionerna gav mig, mina egna observationer eller den kunskap som framkom genom elevernas diskussioner och förslag.

6:2 METODKRITIK

Observationsstudien var ett störningsmoment, först på grund av anteckningsblocket som gav upphov till frågor som visade elevernas ständiga medvetenhet av att jag var där. Denna problematik försvann något när jag valde att ändra till att istället använda mig av fältanteckningar som bestod i att jag emellanåt gick ifrån för att skriva ner de observationer som gjorts. Det visade sig också att ändringar i scheman och mina förutfattade meningar om vilka lektioner som kunde ge upphov till observationer slog fel, vilket vid ett antal tillfällen resulterade i att både eleverna och jag kände oss obekväma. Jag avbröt observationerna vid ett flertal tillfällen då jag ansåg att situationer blev färgade av min närvaro och därmed inte relevanta för studien. Studien påbörjades med att många elever visade stort intresse för studien och kom och bad att få bli uppskrivna för att delta i de kommande aktionerna, ett starkt positivt gensvar som fick mig att tänka att grupperna skulle bli för stora och att jag skulle behöva säga nej tack till några. Det uppstod dock problem efter ett par dagars observation då vissa elever började ogilla min närvaro vilket bland annat gav sig uttryck i att en elev kallade mig *spionen*. Detta i kombination med att eleverna samtidigt fick ett medgivandeintyg att ta med hem och få påskrivet inför aktionerna resulterade i att det till en början inte var en enda elev som lämnade in intyget och studien stod inför en brytpunkt. Efter ytterligare en informationsupplysning för eleverna fick jag i slutänden in fyra elever till den första aktionen som snarare kan sammanfattas som en diskussion och som är fyra elevers röster och därför inte har någon vetenskaplig tyngd som planerat. Dock ger det mig förslag inför framtida forskning och framtida aktioner med samma åldersgrupp. Dessa erfarenheter får mig att ställa forskningsfrågan i fokus och samtidigt ifrågasätta vem som bör utföra forskning av detta slag hos en grupp som är i en känslig påverkbar ålder. Detta kommer jag härnedan att diskutera ur ett inside/outside perspektiv.

6:2 INSIDE/OUTSIDE PERSPEKTIV

Mina tankar kring att producera kunskap har främst problematiserat forskarens roll med tankar om försvarbarhet av den empiriska datan.

I och med att studien tappade elevernas vilja att delta i aktionsdelen stod jag som forskare inför en, för mig, ny situation. Det fick mig att fundera kring betydelsen av att eleverna är positivt/neutralt inställda till forskaren vilket kan vara problematiskt då jag som forskare inte ska bli kompis eller ta för mycket plats i en observationsstudie som är till för att synliggöra deras vardag.

Det finns forskning som betonar vikten av styrelsens engagemang och stöd för jämställdhetsarbetets möjligheter, vilket jag hade men jag hade inte elevernas stöd och därmed är forskningen ogenomförbar. Är det så att viss forskning inte kan göras av forskare som inte har någon relation till aktörerna och miljön? Det finns en hel del forskare som diskuterat detta med begreppen *inside* och *outside*. *Outside* betyder att forskaren kommer utifrån och inte tidigare känner varken miljö, elever eller personal. En sådan utgångspunkt kan ge värdefull information vilket någon inom gruppen inte skulle se då denna är färgad av den rådande miljön och klimatet men också innebära att forskaren inte får tillträde. *Insider within* kan beskrivas som ett medlemskap av gruppen som ska studeras vilket kan innebära att personen som forskar redan har en relation till gruppen eller gruppens miljö och uppfattas därmed inte som ett störningsmoment vilket gör att forskaren kan komma att få observationer som är så när gruppens vanliga beteenden. Nackdelen är att just relationen till gruppen gör att viktig information inte berättas då den antas given. Det finns många artiklar som diskuterar de dilemman och fördelar som kan uppstå både med att vara *inside within* och *outside within*. Patricia Zavella diskuterar kulturell insider i kombination med att vara feministisk forskare hindrade förståelsen av nyanserna i etnisk identifikation (Zavella, 1993). Likaså beskriver Susan Kneger hur hon som insider i lesbisk kultur omöjliggjorde för henna att se hur hennes empiriska data var reflekterade för normen. *Outsider within* har används för att beskriva svarta intellektuella kvinnor och deras outsiders perspektiv då de tillhör akademien medan de också tillhör de svarta kvinnor och bär deras kulturella arv. (Collins, 1986) Även Bell Hooks fångar denna unika ståndpunkt som en *outsider within* status kan generera. (Hooks, 1994:kap7) Mina samlade erfarenheter av forskning av ungdomar i skolmiljö säger mig att observation bör göras av någon *within* medans jag tillsammans med eleverna anser att jämställdhetskunskap bäst sprids men någon som är *outside*.

6:3 PEDAGOGISK UTGÅNGSPUNKT

Jag ser stora möjligheter i användandet av en pedagogik med elevinflytande i form av aktionsteori i samverkan med jämställdhetsarbetet inom skolan. Med eleverna som utgångspunkt ser jag behovet och möjligheterna i att använda metaforer, symboler och ett språk som ungdomar använder, känner igen. Där elevernas erfarenheter tas på allvar och integreras i undervisning om det så gäller jämställdhet eller elevers erfarenhet av det engelska språket. I artikeln *Elevers språkkunskaper nyttjas inte* berättar att den engelska som eleverna inhämtat från film och musik vilket resulterar i att deras kunskaper förtrycks då de inte kan relatera till ”skolengelskan” (Dn, 2011-05-24) Det sker en ständig samhällsutveckling som ungdomar är en del av och jämställdhetsarbetet måste följa denna utveckling och därmed möta jämställdhetsproblematiken där den är, i elevernas vardagliga erfarenheter.

7:4 FRAMTIDA FORSKNING

Denna studies upplägg byggde på att genomföra tre aktioner men deltagarintresset räckte bara till en aktion och härnedan presenteras framtida förslag på aktioner för denna klass grundat på observationer och reflektioner från den genomförda aktionen. Min målsättning med denna studie var att komma fram till en arbetsmodell för jämställdhetsarbetet i skolan vilket jag inte lyckats full ut med då underlaget inte var tillräckligt för att arbeta fram en arbetsmodell för jämställdhetsarbete i skolan. Men baserat på denna studie finns det tydliga indikationer om möjligheterna att arbeta aktionsforskning och jämställdhet i skolan utifrån ett elevperspektiv. Den klass som observationer och aktion gjordes i borde däremot arbeta specifikt med språklig jämställdhet, visuell jämställdhet, sexuell jämställdhet med fokus på homofobi, normer och förutfattade meningar om kön. Eleverna i aktionen både bekräftade mina förslag och inspirerade till fler angående hur man bäst bör belysa jämställdhet mellan elever. Användbara kanaler är enligt mig och elever film, musik, litteratur, vecko/månadstidningar/reklam, dataspel och komik. Jag välkomnar en studie som har ett betydligt större omfång av observationer som möjligtvis bör utföras av personer som har ett insidernperspektiv och därefter prova aktionsforskningen möjligheter i detta syftet att synliggöra och förändra.

8. SLUTORD

Hur kan man arbeta med ungdomar i skolmiljö för att synliggöra ojämlikheter mellan flickor och pojkar?

Denna studie har sin grogrund i den utredning som presenterades i januari 2011 där det framgick att trots stora ekonomiska satsningar på jämställdhet inom skolan har de en lång väg kvar innan de kan nå sitt uppdrag (SOU:2010:99). Utredningen lyfte behov och förslag på åtgärder som denna studie tagit fasta på då den lyfter elevperspektivet både utifrån vardagliga erfarenheter och pedagogikinflytande (Andersson, 2010, SOU:2010:99 s55pp, Bondesson, 2010).

I den osynliga skolarenan sker det varje dag möten och maktutövande mellan elever, handlingar som utförs, en viss jargong eller sexuella kränkningar. I denna uppsats har en observations studie gjorts för att försöka fånga dessa erfarenheter och en uppfattning kring hur jämställt det är mellan elever. Det visar tydligt att det finns ett behov av arbete med jämställdhet kring elever interagerande och jag hävdar att elevers vardag och erfarenheter är kunskap viktig i skolans jämställdhetsarbete, framför allt då det riktar sig till ungdomar (SOU:2010:99 s185, s214pp)

Fältarbetet i denna studie innebar frågeställningar som jag inte räknat med då studien fick en utmaning i att plötsligt inte lyckas få aktörer till betydelsefulla moment. Det lyfte frågan om forskarens möjligheter och begränsningar med en diskussion kring inside/outside perspektiv och denna studie konstaterar att om forskaren inte har den tid som det krävs för att hitta en plats i aktörernas grupp bör den ske av en insider som inte utgör färre störningsmoment.

Studien visar klara indikationer för de stora möjligheter som finns genom elevinflytande pedagogik såsom aktionsforskning. Denna studie bekräftar att aktionsforskning är ett arbetssätt som passar för åldersgruppen och i skolmiljö vilket styrks av tidigare forskning och av eleverna som deltog i fokusgruppen. De bekräftade även mina funderingar kring användandet av elevers egna intressen för att nå ut med

budskapet vilket involverade exempelvis film, tidningar, litteratur, musik, dataspel. Aktionsforskning med jämställdhet i fokus bör göras av en *outsider* då det enligt eleverna skapar en vakenhet och omöjliggör för en normaliseringsprocess där både elever och ordinarie lärare kan falla tillbaka i de vanliga gällande normerna både under aktioner men främst senare i den vanliga vardagen vilket då innebär att budskapet tappar sitt syfte. Tidigare forskning visar dessutom att det finns ett ointresse och motstånd mot att arbeta med jämställdhetsfrågor både bland lärare och skollledning vilket ytterligare bekräftar att den person som undervisar i detta ämne bör vara en outsider. (Hedin, 2006)

Detta är ett förslag på hur man kan arbeta för att synliggöra ojämlikhet mellan elever och jag hoppas att framtida forskning kan mynna ut i en arbetsmodell för jämställdhetsarbetet och därmed ta fasta på ytterligare ett behov som framgick av den statliga utredningen: att minska avståndet mellan den akademiska vetenskapen och det praktiska arbete som krävs för att nå skolan jämställdhetsmål (SOU:20101:99, s239).

Med en önskan att bidra till ett mer jämställt samhälle.

Anna B Carlsdotter

9. REFERENSER

- Ainscow, Mel. (1999). Reaching Out to All Learners: Some Opportunities and Challenges. I H. Daniels (red.), *Special Education Reformed: Inclusion: Beyond Rhetoric?* (s. 101–122). London: Falmer.
- Ainscow, M. (2000). The next step for special education: Supporting the development of inclusive practices. *British Journal of Special Education*, 27, 76–80.
- Ambjörnsson, Fanny (2005) *I en klass för sig*, Ordfront förlag, Stockholm
- Ambjörnsson, Fanny (2006) *Vad är Queer*” Bokförlaget natur och kultur, Stockholm
- Andersson, Kjerstin (2010) Barns perspektiv på jämställdhet i skolan (SOU 2010:66)
- Bergstrand, Cecilia (2006) OSS HOROR EMELLAN? – en undersökning av gymnasieflickors bruk av och uppfattningar om skällsord, Göteborgs Universitet
- Blaikie, Norman (2000) *Designing Social Research*
- Bondestam, Fredrik (2010) Kunskap som befrielse? En metaanalys av svensk forskning om jämställdhet och skola 1969-2009 (SOU 2010:35)
- Bryman, Alan (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*, Liber AB, Malmö
- Bryman, Alan (2008) *Social Research Methods*, Oxford: Oxford University Press.
- Butler, Judith (1990) *Gender Trouble: feminism and the subversion of identity* New York, Routledge
- Butler, Judith (2005) *Könet brinner*, Förlag Natur & Kultur, Stockholm
- Charmaz, Kathy (2006) *Constructing Grounded Theory*, London: Sage Publications.
- Chodorow, Nancy (1989) *Feminism and Psychoanalytic Theory*
- Collins, P. H. (1986). Learning from the outsider within: The sociological significance of black feminist thought. *Social Problems*, 33(6), 14-32.
- Connel, Raewyn (2003) *Om Genus*, Diablos förlag, Stockholm
- Connell, Raewyn (1995) *Maskuliniteter*, Daidalos förlag, Göteborg
- Einarsson, Charlotte & Hammar Chiriac, Eva (2002) *Group observations. Theory and practice*. Studentlitteratur, Lund
- Flick, Uwe (2006). *An introduction to Qualitative research*. 3rd edition. London: Sage.
- Forsberg, Eva. (2000). Elevinflytandets många ansikten. Doktorsavhandling, Uppsala universitet, Department of Education.
- Gibbon, Margareta (1999) *Feminist Perspectives on Language*, London
- Glaser, Barney & Strauss (1967) *The Discovery of Grounded Theory*
- Glaser, Barney (1978) *Theoretical Sensitivity. Advances in the Methodology of Grounded Theory*. Sociology Press

- Guvå, Gunilla & Hylander, Inger (2003) *Grundad teori ett teorigenererande forskningsperspektiv*. Stockholm: Liber
- Göransson, K (2008) *Man vill ju vara som alla andra*. Specialpedagogiska skolmyndigheten. Nerladdat 2011-05-12,
<http://www.spsm.se/Documents/Forskning%20och%20utveckling/Delaktighet/Man%20vill%20ju%20vara%20som%20alla%20andra.pdf>
- Hammersley Martyn & Atkinson, Paul (1995) *Ethnography: Principles in Practice*, Routledge
- Haraway, Donna (1988) "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective" *Feminist Studies*, Vol. 14, No. 3. pp. 575-599
- Hartman, Jan (2001) *Grundad teori, teorigenerering på empirisk grund*, Studentlitteratur, Lund
- Hedin, Anna (2006) *Lärande på hög nivå; idéer från studenter, lärare och pedagogisk forskning som stöd för utveckling av universitetsundervisning*, Uppsala Universitet
- Henriksson, Benny, Månsson, Sven-Axel (1996) *Deltagande observation*. Ur: Starrin, Bengt & Svensson, Per-Gunnar (1996) *Kvalitativa studier i teori och praktik*, Studentlitteratur, Lund
- Herrström, Kristina (2006) *Tusen gånger starkare*
- Hirdman, Yvonne (2001). *Genus – om det stabilas föränderliga former*. Malmö: Liber
- Holm, Ann-Sofie (2008) *Relationer i skolan*. Göteborg: Göteborgs universitet. /diss/
- Letherby, Gayle (2003) "*Feminist Research in Theory and Practice*" Open University Press, Buckinham.
- Lewin, Kurt (1946) *Action Research and Minority Problems*, Journal of Social Issues, Vol.2
- Lundqvist, Åsa, Davies, Karen, Mulinari, Diana (2005) "*Att utmana vetandets gränser – en bok om metod, metodologi och epistemologi*" Liber, Malmö
- Lundqvist, Åsa (2005) "*Det uttalade och outtalade. Om tolkningsarbete i historiesociologiska studier*" ur Lundqvist, Åsa, Davies, Karen, Mulinari, Diana (2005) "*Att utmana vetandets gränser – en bok om metod, metodologi och epistemologi*" Liber, Malmö
- Lykke, Nina (2009) *Genusforskning – en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Liber AB Stockholm
- Mulinari, Diana & de los Reyes, Paulina (2005). *Intersektionalitet: Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.
- Mulinari, Diana (2005) "Forskarens biografi och situerad kunskapsproduktion" ur Lundqvist, Åsa, Davies, Karen, Mulinari, Diana (2005) "*Att utmana vetandets gränser – en bok om metod, metodologi och epistemologi*" Liber, Malmö.
- Narayan, K. (1993). How native is a native% anthropologist? *American Anthropologist*, 95(3), 671-686.

- Olin-Scheller, Christina (2008) *Filmnördar och datornördar – pojkars identitetsskapande genom fiktionstexter*, Ur: Nordberg, Marie Red, (2008) *Maskulinitet på schemat*, Liber AB, Stockholm
- Rosenberg, Tiina (2000) *Byxbegär*, Göteborg, Anamma böcker
- Rosenberg, Tiina (2007) "Är alla marginaliseringar likvärdiga?" Ur: Paulina de los Reyes, Satu Gröndahl, Pia Laskar, Lena Martinsson och Tiina Rosenberg (red.) *Framtidens feminismer. Intersektionella interventioner i den feministiska debatten*, Tankekraft Förlag, Hägersten
- Rönnerman, Karin (2004) *Aktionsforskning i praktiken: erfarenhet och reflektioner*, Studentlitteratur, Lund
- Selberg, Gunvor. (1999). Elevinflytande i lärandet - En studie om vad som händer när elever har inflytande i sitt eget lärande och när elever har olika erfarenheter av sådant arbete. Doktorsavhandling, Luleå tekniska universitet, Institutionen för pedagogik och ämnesdidaktik.
- Silverman (2005) *Doing Qualitative Research: A Practical Handbook*, London: Sage Publications
- Smith, Dorothy E (1999) *Writing the social: Critique, Theory and Investigations*, Toronto: University of Toronto Press
- Smith, Dorothy. 2005. *Institutional ethnography: A sociology for people*. Lanham, MD: AltaMira/Rowman & Littlefield.
- Starrin, Bengt (1996) *Grounded Theory – En modell för kvalitativ analys* Ur: Starrin, Bengt & Svensson, Per-Gunnar (1996) *Kvalitativa studier i teori och praktik*, Studentlitteratur, Lund
- Starrin, Bengt & Svensson, Per-Gunnar (1996) *Kvalitativa studier i teori och praktik*, Studentlitteratur, Lund
- Zavella, Patricia. (1993). Feminist insider dilemmas: Constructing ethnic identity with "chicana" informants. *Frontiers: A Journal of Women Studies*, 13(3), 53-76.
- Örh, Elisabeth. (2002). "Könsmönster i förändring? En kunskapsöversikt om unga i skolan." Stockholm:Skolverket.

Övriga källor

- CODEX, Code Of Index, www.codex.vr.se
- DEJA, Delegationen för jämställdhet, 2011, www.jamnstallshetiskolan.se (stängs 20110331)
- SOU 2010:99, Slutbetänkande av delegationen för jämställdhet, Statens offentliga utredningar, Stockholm, www.regeringen.se
- Ungdomsstyrelsen (2007) www.ungdomsstyrelsen.se
- Lpo-94 "Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet"
- Skollagen (1985:1100)

<http://www.skolverket.se/sb/d/193/url>

JämO (2000), "*JämOs handbok mot könsmobbing I skolan*" Stockholm.

Diskrimineringslag (2008:567)

DN, 2011-05-24, "*Elevers språkkunskaper nyttjas inte*" Nerladdat 2011-05-24. KI 11.39

<http://www.dn.se/nyheter/sverige/elevs-sprakkunskaper-nyttjas-inte>

(Information till övrig personal på skolan.)

Lund 2011-04-05

Hej,

Jag heter Anna B Carlsdotter och jobbar på mitt examensarbete för en magister i genusvetenskap, Centrum för Genusvetenskap, xxxx. Mitt intresseområde är jämställdhet i skolan med fokus på elev/elev kommunikation.

Jag har fått möjligheten att vara här på XXXXXXXXXskolan under 8 dagar i april, varav 5 av dessa dagar är observation och de övriga dagarna ska jag bedriva aktionsforskning med 9-orna och deras syn, tankar och erfarenhet på jämställdhet. Målsättningen är att tillsammans med 9-orna hitta arbetsätt att jobba med ungdomar och jämställdhetsfrågor.

Mina planerade observationsdagar avser enbart 9-onde klass och kommer då att studera skolan synliga men också osynliga arena såsom korridorer, matsal och skolgård. Det innebär att jag kommer finnas här på skolan med en önskan att inte störa varken skolans personal eller elevernas vardagliga miljö allt för mycket.

För frågor eller annat, hör gärna av er.

Tack!

Anna B Carlsdotter

anna@fairdesign.se

070-6001401

Information till vårdnadshavare årskurs 9.

Hej,

Jag heter Anna B Carlsdotter, är magister studerande på Centrum för genusvetenskap här i xxxx och kommer att vara på xxxxxxxxx för mitt fältarbete som ska ligga som grund för mitt examensarbete.

Mitt intresse är jämställdhetsarbete i skolmiljö med fokus på elev/elev interaktioner. Mitt mål med studien är att tillsammans med (frivilliga) i årskurs 9 försöka komma fram till en arbetsmodell för att arbeta med jämställdhetsfrågor i skolan. Det innebär att jag kommer utföra några dagars observation i skolmiljö och därefter hålla några mindre fokusgrupper med samtal kring och om jämställdhet med ungdomarna som utgångspunkt. Sammanlagt kommer jag vara på XXXXXXXX skolan i 8 dagar under april månad 2011.

Bakgrundsfakta:

Mellan 2007-2010 tillförde riksdag och regering medel för 1,6 miljarder kronor i en särskild jämställdhets satsning. Den 15 januari 2011 kom slutbetänkandet av Delegationen för jämställdhetsarbete i skolan. (DEJA, SOU 2010:99) I den framgår det att skolan fortfarande har många områden att arbeta med för att nå skolans uppdrag. Många av de åtgärder och resurser som gjorts har riktat sig till att höja pedagoger och annan skolpersonals kunskapsnivå kring jämställdhet, på vuxnas premisser. (SOU 2010:99, s185, s214, 215) Lite intresse har riktats till ungdomar tankar kring jämställdhet och den osynliga kommunikationsarenan såsom utanför klassrummet, i matsalen, skolgården, i korridoren. (SOU 2010:99 s58pp, Bondestam, 2010) Barns perspektiv och på och tankar om jämställdhet saknas ofta. (Andersson, 2010)

Som all annan seriös forskning är det helt frivilligt att delta och anonymitet självklar. (De elever som vill delta i fokusgrupperna kommer få hemskickat en lapp för medgivande, allt i enighet med Vetenskapliga rådets etiska regler och råd)

Vänligen

Anna B Carlsdotter, anna@fairdesign.se

070-6001401

Referenser

Andersson, Kjerstin (2010) Barns perspektiv på jämställdhet i skolan (SOU 2010:66)

Bondestam, Fredrik (2010) Kunskap som befrielse? En metaanalys av svensk forskning om jämställdhet och skola 1969-2009 (SOU 2010.35)

Codex, 2011, Vetenskapliga rådet, www.codex.vr.se

DEJA, Delegationen för jämställdhet, www.jamnstallshetiskolan.se

SOU 2010:99, Slutbetänkande av delegationen för jämställdhet, Statens offentliga utredningar, Stockholm, www.regeringen.se

Hej.

Efter mina observationsdagar är det nu dax med fokusgrupperna som jag berättade för er om tidigare. När man bedriver forskning finns det vissa råd och riktlinjer som jag som forskare måste följa och det innebär i detta fall att om du vill delta i en fokusgrupp så ska du ta med detta papper hem för underskrift. Som jag tidigare berättat är detta helt frivillig och totalt anonymt.

Hej Förälder

Veckan efter påsk är det dags för del 2 i mitt forskningsprojekt, fokusgrupper med målsättningen att tillsammans med eleverna prata om deras tankar och funderingar kring jämställdhetsfrågor. Den första fokusgruppen kommer titta på en film (ungdomsfilm) som vi sedan kommer diskutera men fokus på jämställdhet.

Dessa samtal kommer behandla det som eleverna vill prata om med utgångspunkt i elevernas erfarenheter. Liksom alla annan seriös forskning följer jag de etiska råden genom Codex och Vetenskapliga rådet om vårdnadstagares medgivande.

Med Vänliga Hälsningar

Anna B Carlsdotter

Magister student på Centrum för Genusvetenskap, xxxx, anna@fairdesign.se, 070-6001401

Medgivande

För ..... att delta i fokusgrupp.

Elevens namn

.....

Vårdnadshavares namn

Hej.

Det är dags att anmäla sig till den första gruppen som ska titta på en svensk ungdomsfilm? Filmen heter "Tusen gånger starkare" efter Christina Herrströms succéroman.

Tanken är att vi tittar på filmen tillsammans och därefter pratar lite om vad ni tyckte var intressant, om ni kände igen något från er vardag etc.

Om du vill vara med så skicka ett mail till mig på anna@fairdesign.se med ditt namn så kommer era lärare att titta på när det passar i ditt schema. Jag hör av mig så fort det finns datum och tid inbokad

Ha dé så länge och jag vill gärna ha din intresseanmälan senast fredag denna vecka.

Med vänlig hälsning,

Anna B Carlsdotter

Inför filmvisningen är det viktigt att ni inte glömmer att ta med föräldramedgivandet som krävs enligt vetenskapsrådets rekommendation vid all seriös forskning. (annars kan ni tyvärr inte vara med)

Detta är givetvis helt frivilligt och alla som deltar kommer vara anonyma i den uppsats som denna studie planeras resultera i.

Har du några frågor går det givetvis bra att maila till mig.

I 1 kap. 4-5 §§ skollagen (2010:800) anges:

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska utformas i överrensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. Var och en som verkar inom utbildning ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling. (SOU:2010:99, s55)

I läroplanen för den obligatoriska skolan (Lpo94) anges:

”Skolan har en viktig uppgift att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhälle vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla.” (SOU:2010:99, s56)

I diskrimineringslagen (2008:567) anges:

Diskriminering

4 § I denna lag avses med diskriminering

1. direkt diskriminering: att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder,
2. indirekt diskriminering: att någon missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringsätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med visst kön, viss könsöverskridande identitet eller uttryck, viss etnisk tillhörighet, viss religion eller annan trosuppfattning, visst funktionshinder, viss sexuell läggning eller viss ålder, såvida inte bestämmelsen, kriteriet eller förfaringsättet har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet,
3. trakasserier: ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder,
4. sexuella trakasserier: ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet,
5. instruktioner att diskriminera: order eller instruktioner att diskriminera någon på ett sätt som avses i 1-4 och som lämnas åt någon som står i lydads- eller beroendeförhållande till den som lämnar ordern eller instruktionen eller som gentemot denna åtagit sig att fullgöra ett uppdrag.

”Kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning och ålder”

5 § I denna lag avses med

1. kön: att någon är kvinna eller man,
2. könsöverskridande identitet eller uttryck: att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön,
3. etnisk tillhörighet: nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande,
4. funktionshinder: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter

eller kan förväntas uppstå,

5. sexuell läggning: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning, och

6. ålder: uppnådd levnadslängd.

Även den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön.

”Jämställdhetsplan”

13 § Arbetsgivaren ska vart tredje år upprätta en plan för sitt jämställdhetsarbete. Planen ska innehålla en översikt över de åtgärder enligt [4-9 §§](#) som behövs på arbetsplatsen och en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som arbetsgivaren avser att påbörja eller genomföra under de kommande åren.

Planen ska också innehålla en översiktlig redovisning av den handlingsplan för jämställda löner som arbetsgivaren ska göra enligt [11 §](#).

Skyldigheten att upprätta en jämställdhetsplan gäller inte arbetsgivare som vid det senaste kalenderårsskiftet sysselsatte färre än 25 arbetstagare.

”Skyldighet att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier”

16 § Om en myndighet eller en organisation som omfattas av förbudet i [15 §](#) får kännedom om att en person som söker till eller deltar i utbildning eller annan verksamhet som anges i bestämmelsen anser sig i samband därmed ha blivit utsatt för trakasserier eller sexuella trakasserier, är myndigheten eller organisationen skyldig att utreda omständigheterna kring de uppgivna trakasserierna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra trakasserier i framtiden.

”Likabehandlingsplan”

16 § En utbildningsanordnare som avses i [14 §](#) ska varje år upprätta en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att dels främja lika rättigheter och möjligheter för de barn, elever eller studenter som deltar i eller söker till verksamheten, oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning, dels förebygga och förhindra trakasserier som avses i [15 §](#). Planen ska innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som utbildningsanordnaren avser att påbörja eller genomföra under det kommande året.